

रोल नं.

--	--	--	--	--	--	--

Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 19 हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 16 प्रश्न हैं ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 19 printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 16 questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् SANSKRIT

अवधि: : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्कः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80

खण्ड: क :	अपठितांश-अवबोधनम् (अपठितांश-अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A : Unseen Reading Comprehension		
खण्ड: ख :	रचनात्मककार्यम् (रचनात्मक-कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B : Writing Skills		
खण्ड: ग :	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	25 अङ्काः
SECTION C : Applied Grammar		
खण्ड: घ :	पठित-अवबोधनम् (पठित-अवबोधन)	30 अङ्काः
SECTION D : Reading Comprehension		

निर्देशाः :

Instructions :

- (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
इस प्रश्न-पत्र में चार खण्ड हैं ।
The question paper has four sections.
- (ii) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
प्रत्येक खण्ड के उत्तर एक ही जगह पर क्रम से लिखने होंगे ।
The answers to each section must be written at one place.
- (iii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया ।
प्रश्न-पत्र के अनुसार प्रश्न-संख्या अवश्य ही लिखनी होगी ।
Write the question number according to the question paper.
- (iv) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।
Answer all the questions in Sanskrit.

खण्ड: क (SECTION A)

अपठितांश-अवबोधनम् (अपठितांश-अवबोधन)

Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित अनुच्छेद को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Read the following prose passage and write the answer of the given questions in Sanskrit.

शिक्षा मानव-विकासस्य परमं साधनम् । शिक्षा ज्ञानोदयेन नैतिकं चारित्रिकं च विकासं संपादयति । शिक्षा सांस्कृतिकीं दृष्टिम् उद्बोधयति । वर्तमान-शिक्षा-पद्धतौ बालकस्य सर्वाङ्गीण-विकासस्य परिकल्पना अस्ति । अधुना बालाः आधुनिक विषयान् अपि अध्येतुं संप्रेरिताः दृश्यन्ते । यथा हि विज्ञानम्, गणितम्, भूगोलम्, इतिहासम्, अर्थशास्त्रम्, राजनीतिशास्त्रम्, संगीतम्, संगणकयन्त्रम् (computer) आदयः । वर्तमान-शिक्षा-पद्धतौ शिक्षिताः युवकाः युवत्यश्च कठिनं श्रमं कृत्वा स्व-स्व क्षेत्रे महत्त्वपूर्णम् साफल्यं प्राप्तवन्तः । अतएव शिक्षा श्रमस्य महत्त्वमपि शिक्षयति । शिक्षिताः युवकाः मानवीयगुणान् प्रति आकर्षिताः भवन्ति । अस्माकं देशे शिक्षा प्राप्त्यै कोऽपि बालः कापि बाला व अर्थाभावं न अनुभवेत् इति शासनं प्रयतेत । यतः शिक्षा न केवलं मानवकल्याणाय अपेक्षिता अपितु सा राष्ट्रगौरवाय अपि महत्त्वपूर्णा ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Answer in one word. (Only four questions)

$$\frac{1}{2} \times 4 = 2$$

- (i) शिक्षा कस्य महत्त्वं शिक्षयति ?
- (ii) मानव-विकासस्य परमं साधनं किम् ?
- (iii) शिक्षा कीदृशीं दृष्टिम् उद्बोधयति ?
- (iv) शिक्षिताः युवकाः कान् गुणान् प्रति आकर्षिताः भवन्ति ?
- (v) बालकस्य सर्वाङ्गीणविकासस्य कुत्र परिकल्पना अस्ति ?

- (ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only two questions) 1×2=2
- (i) शिक्षा कीदृशं विकासं संपादयति ?
(ii) शासनं किं प्रयतेत ?
(iii) वर्तमान-शिक्षा-पद्धतौ बालकः कान् विषयान् अपि शिक्षेत ?
- (स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer according to instructions. (Only four questions) 1×4=4
- (क) 'अस्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(i) शिक्षा
(ii) परिकल्पना
(iii) बालकः
- (ख) 'शिक्षिताः' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् प्रयुक्तम् ?
(i) बालकाः
(ii) युवकाः
(iii) प्रेरकाः
- (ग) 'सा राष्ट्रगौरवाय अपि महत्त्वपूर्णा' इति वाक्ये 'सा' इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?
(i) बालायै
(ii) शिक्षायै
(iii) युवत्यै
- (घ) 'उद्यमः' इत्यर्थे किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(i) विकासम्
(ii) श्रमः
(iii) चारित्रिकम्
- (ङ) 'सरलम्' इत्यस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(i) दृष्टिम्
(ii) विकासम्
(iii) कठिनम्
- (द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।
Write the appropriate title for this passage in Sanskrit. 2

खण्ड: ख (SECTION B)

रचनात्मककार्यम् (रचनात्मक-कार्य)

Writing Skills

15 अङ्काः

2. मित्रं प्रति अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषाप्रदत्तशब्दैः पूरयित्वा पुनः लिखत ।

मित्र को लिखे गए निम्नलिखित पत्र को मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से पूर्ण कर पुनः लिखिए ।

Complete the following letter, written to your friend, with the help of the words given in the box and rewrite the same.

$$\frac{1}{2} \times 10 = 5$$

कावेरीछात्रावासात्

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र माधव,

(i) _____ ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु । अहं (ii) _____ सज्जायां व्यस्तः आसम् ।
अतः विलम्बेन तव पत्रस्य उत्तरं ददामि । अस्मिन् वर्षे मयापि गणतन्त्रदिवसस्य
शोभायात्रायां भागः (iii) _____ । अस्माकं विद्यालयस्य छात्राः राजपथे
(iv) _____ प्रदर्शनम् अकुर्वन् । अहं गरबानृत्यस्य (v) _____
आसम् । छात्राणां राष्ट्रगानस्य ओजस्वी ध्वनिः (vi) _____ गुञ्जितम्
अकरोत् । स्वराष्ट्रस्य सैन्यबलानां पराक्रमप्रदर्शनानि, विचित्रवर्णानि परिदृश्यानि,
(vii) _____ च दृष्ट्वा अहं गौरवान्तिः अस्मि । (viii) _____
बाल्यावस्थायाः स्वप्नः तत्र पूर्णः जातः । (ix) _____ वन्दनीयौ ।

भवतः

(x) _____ महेशः ।

मञ्जूषा

गृहीतः, पितरौ, नमस्ते, मम, मित्रम्, राजपथम्, लोकनृत्यस्य, लोकनृत्यानि,
गणतन्त्रदिवससमारोहस्य, प्रमुखसञ्चालकः ।

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत । नीचे दिए गए चित्र का वर्णन मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से पाँच संस्कृत वाक्यों में कीजिए ।

Describe the following picture in **five** Sanskrit sentences with the help of the words given in the box below. 2×5=10

मञ्जूषा

वृक्षाः, क्रीडावनम्, अधः, बालकाः, दोला, सन्ति, माता, पुत्रः, उपरि, जनाः, क्रीडन्ति, बालिकाः, छत्रम्, आरूढाः, नीचैः, आयान्ति ।

अथवा (OR)

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत ।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित विषय पर पाँच संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए ।

Write a paragraph in **five** Sanskrit sentences on the following topic with the help of the words given in the box. 2×5=10

“स्वच्छतायाः महत्त्वम्”

मञ्जूषा

स्वच्छम्, स्वच्छतायाः, शरीरम्, उद्देश्यम्, उपयोगिता, स्थानम्, स्वास्थ्यरक्षायै, वस्त्रादिकम्, जलम्, खाद्यवस्तूनि, मनसि प्रसन्नता, समाजे सम्मानम्, सर्वदा, कर्तव्यम् ।

खण्ड: ग (SECTION C)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)

Applied Grammar

25 अङ्काः

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों में सन्धि अथवा सन्धि-विच्छेद करके लिखिए ।
(केवल चार प्रश्न)

Write the underlined words of the following sentences after joining or disjoining Sandhi's. (Only four questions) 1×4=4

- (i) इदं विशालं भो + अनम् अस्ति ।
(ii) जगत् + नाथः सर्वान् रक्षति ।
(iii) हरिम् + वन्दे ।
(iv) प्रत्येकम् अयनस्य अवधिः षण्मासाः ।
(v) एकदा पाण्डवाग्रजः युधिष्ठिरः वने जगाम ।

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का समास अथवा विग्रह दिए गए विकल्पों में से चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the correct compounded or expounded forms of the underlined words in the following sentences. (Only four questions) 1×4=4

- (क) पाणी च पादौ च प्रक्षाल्य भोजनं कुरु ।
(i) पाणिपादौ
(ii) पाणिपादम्
(iii) पाणीपादम् ।
(ख) उपगङ्गम् अयं घोषः शोभते ।
(i) गङ्गायाः दूरम्
(ii) गङ्गायाम् एव
(iii) गङ्गायाः समीपम्

(ग) सारथिः अवदत् अयम् पीतम् अम्बरम् यस्य सः तिष्ठति ।

(i) पीताम्बरः

(ii) पीताम्बरम्

(iii) पीताम्बरा ।

(घ) वयं निर्विघ्नं जीवामः ।

(i) विघ्नेन अभावः

(ii) विघ्नानाम् अभावः

(iii) विघ्नात् अभावः ।

(ङ) अनृतं न ब्रूयात् ।

(i) ऋतं विना

(ii) ऋतेन सह

(iii) न ऋतम् ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों में प्रकृति-प्रत्ययों को जोड़कर या पृथक् करके उचित उत्तर विकल्पों में से चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Write the underlined words of the following sentences after joining or disjoining suffixes to roots or words, selecting the correct answer from the options given below. (Only four questions) 1×4=4

(क) शीताधिक्येन कम्प् + शानच् नर्तकी सभागारं गच्छति ।

(i) कम्पमानः

(ii) कम्पमाना

(iii) कम्पायमाना ।

(ख) जनानाम् लौकिकः व्यवहारः अपि अद्भुतः भवति ।

(i) लौक + ठक्

(ii) लोक + ठक्

(iii) लोक + मतुप् ।

- (ग) बालिकाभिः राष्ट्रगीतं गै + तव्यत् ।
 (i) गीतव्यम्
 (ii) गातव्यम्
 (iii) गातव्यः ।
- (घ) स्वर्णस्य महत् + त्व सर्वे स्वीकुर्वन्ति ।
 (i) महताम्
 (ii) महत्त्वम्
 (iii) महत्व ।
- (ङ) दीपिका क्रिकेट-क्रीडायाम् कुशल + टाप् अस्ति ।
 (i) कुशला
 (ii) कुशली
 (iii) कुशलिनी ।

7. मञ्जूषायां प्रदत्तैः पदैः वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत ।
 मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से वाच्य परिवर्तन करते हुए निम्नलिखित संवाद को पुनः लिखिए ।

Re-write the following dialogue changing the voice with the help of words given in the box. 1×3=3

- अरुणः — रमे ! किं त्वं प्रातः पञ्चवादने उत्तिष्ठसि ?
 रमा — आम् ! मया प्रातः पञ्चवादने (i) _____ ।
 अरुणः — किं त्वम् वाटिकां सिञ्चसि ?
 रमा — आम् ! (ii) _____ वाटिका सिच्यते ।
 अरुणः — किं सुधा विद्यालयं गच्छति ?
 रमा — आम् ! सुधया (iii) _____ गम्यते ।

मञ्जूषा

विद्यालयम्, उत्थीयते, मया ।

अथवा (OR)

अधोलिखितानां वाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कुरुत ।
 निम्नलिखित वाक्यों में वाच्य-परिवर्तन कीजिए ।

Change the voice in the following sentences. 1×3=3

- (क) लता पाठं पठति ।
 (ख) शिक्षकेन लेखः लिख्यते ।
 (ग) सेवकः सेवाम् करोति ।

8. अधोलिखितदिनचर्यायां रिक्तस्थानानि कालबोधकशब्दैः पूर्यत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निम्नलिखित दिनचर्या में रिक्त स्थानों की पूर्ति कालबोधक शब्दों से कीजिए ।
(केवल चार प्रश्न)

Re-write the daily routine using words in place of figures.

(Only four questions)

$$\frac{1}{2} \times 4 = 2$$

- (क) अहं प्रातःकाले _____ वादने सुप्त्वा उत्तिष्ठामि ।
5:00
- (ख) _____ वादने नित्यक्रियां सम्पादयामि ।
5:30
- (ग) _____ वादनं यावत् योगाभ्यासं करोमि ।
5:45
- (घ) _____ वादने अल्पाहारं स्वीकरोमि ।
6:15
- (ङ) अहं विद्यालयं _____ वादने गच्छामि ।
7:00

9. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि मञ्जूषाप्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः पूर्यत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रिक्त स्थानों की पूर्ति मञ्जूषा में दिए गए अव्यय पदों के द्वारा कीजिए ।
(केवल चार प्रश्न)

Fill in the blanks in the following sentences with appropriate indeclinable words given in the box. (Only four questions)

$$1 \times 4 = 4$$

- (क) ईश्वरः _____ व्यापकः अस्ति ।
- (ख) बालकाः _____ पादकन्दुकेन क्रीडन्ति ।
- (ग) उद्याने _____ पुष्पाणि सन्ति, तत्र भ्रमराः गुञ्जन्ति ।
- (घ) मन्दिरस्य _____ स्वर्णकलशः स्थापितोऽस्ति ।
- (ङ) त्वम् इदानीम् _____ आगच्छसि ?

मञ्जूषा

उपरि, अत्र, कुतः, सर्वत्र, यत्र

10. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति । अशुद्धं पदं संशोध्य पुनः लिखत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पद अशुद्ध है । अशुद्ध पद को संशोधित कर पुनः लिखिए ।
(केवल चार प्रश्न)

Correct the underlined incorrect words in the following sentences.

(Only four questions) $1 \times 4 = 4$

- (क) बालकौ पाठं पठति ।
(ख) त्वम् ग्रामं गच्छति ।
(ग) वृक्षात् फलाः पतन्ति ।
(घ) कविः ह्यः कवितां पठिष्यति ।
(ङ) बालिका कन्दुकः क्रीडिष्यति ।

खण्डः घ (SECTION D)

पठित-अवबोधनम् (पठित-अवबोधन)

Reading Comprehension

30 अङ्काः

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Read the following prose passage and answer the given questions in Sanskrit.

6

परशुरामकुण्डं तु लोहितनद्याः किञ्चिद् दूरे अस्ति । पूर्वम् इदं ब्रह्मकुण्डम् आसीत् । इदं लोहितनद्याः उद्गमस्थलम् इति मन्यते । अत्र अनेकानि दर्शनीयानि स्थलानि अपि सन्ति । अस्माकं पर्यटनविभागेन प्रकाशितां केषाञ्चित् प्रसिद्धस्थलानां सूचीं पठित्वा ज्ञायताम् इमानि पर्यटनस्थलानि । एतेषां दर्शनाय सम्पूर्णा व्यवस्था वर्तते । कार्यक्रमस्तु सुनिश्चितः । जलपानाद् अनन्तरं गमिष्यामः ।

- (अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

$1 \times 2 = 2$

- (क) 'ब्रह्मकुण्डम्' कस्याः उद्गमस्थलं मन्यते ?
(ख) कस्तावत् सुनिश्चितः वर्तते ?
(ग) परशुरामकुण्डं पूर्वं किम् आसीत् ?

- (ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question)

2 × 1 = 2

- (क) केषां दर्शनाय सम्पूर्णा व्यवस्था वर्तते ?
(ख) प्रसिद्धस्थलानां सूची केन विभागेन प्रकाशिता ?

- (स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the appropriate answer from the given options. (Only four questions)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

- (क) “व्यवस्था” इति कर्तृपदस्य किं क्रियापदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

- (i) आसीत्
(ii) वर्तते
(iii) मन्यते

- (ख) “एतेषाम्” इति सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

- (i) पर्यटनस्थलेभ्यः
(ii) उद्गमस्थलेभ्यः
(iii) कुण्डेभ्यः

- (ग) “अनेकानि” इति पदं कस्य पदस्य विशेषणम् ?

- (i) ब्रह्मकुण्डम्
(ii) स्थलानि
(iii) एतेषाम्

(घ) 'पश्चात्' इत्यर्थे किं समानार्थकं पदं प्रयुक्तम् ?

(i) सुनिश्चितः

(ii) व्यवस्था

(iii) अनन्तरम्

(ङ) 'समीपे' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(i) दूरे

(ii) अत्र

(iii) पूर्वे

12. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

निम्नलिखित पद्य को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Read the following poetry passage and answer the given questions in Sanskrit.

6

पापिनाञ्च सदा दुःखं, सुखं वै पुण्यकर्मणाम् ।

एवं स्थिरतरं ज्ञात्वा साधुवृत्तिं समाचरेत् ॥

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

1×2=2

(क) पापिनाञ्च सदा किं भवति ?

(ख) केषां सुखं भवति ?

(ग) जीवने कां समाचरेत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only one question)

2×1=2

(क) 'पापिनां सदा दुःखं भवति' इति ज्ञात्वा मानवः कीदृशम् आचरणं कुर्यात् ?

(ख) जनैः स्थिरतरं किं ज्ञातव्यम् ?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the appropriate answer from the given

options. (Only four questions)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(क) 'सुखम्' इत्यस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(i) पुण्यम्

(ii) दुःखम्

(iii) धनम्

(ख) 'कर्मणाम्' इत्यस्य विशेषणं किम् ?

(i) वै

(ii) एवं

(iii) 'पुण्य' इति

(ग) 'समाचरेत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(i) मानवः

(ii) शिशुः

(iii) वृद्धः

(घ) 'सर्वदा' इति पदस्य पर्यायपदं किम् प्रयुक्तम् ?

(i) वै

(ii) एवम्

(iii) सदा

(ङ) 'पुण्यकर्मणाम्' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(i) स्थिरतरम्

(ii) पापिनाम्

(iii) दुःखम्

13. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Read the following drama passage and answer the given questions in Sanskrit.

6

काकः – रे परभृत ! यदि तव सन्ततिं न पालयामि तर्हि कुत्र स्युः पिकाः ? अतः अहमेव करुणापरः पक्षिसम्राट् काकः ।

राजहंसः – शान्तं पापम् । अहमेव नीरक्षीरविवेकी पक्षिणां राजा ।

बकः – धिक् युष्मान् । अहमेव सर्वशिरोमणिः । (ततः प्रविशति प्रकृतिमाता)

प्रकृतिः – (सस्नेहम्) अलम् अलं मिथः कलहेन । अहं प्रकृतिः एव युष्माकं जननी । यूयं सर्वे एव मम प्रियाः । सर्वेषामेव महत्त्वं विद्यते यथासमयम् । सर्वैः एव मे शोभा । न तावत् कलहेन समयं वृथा यापयेत । मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं च रसमयं कुरुध्वम् ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

$1 \times 2 = 2$

(क) पिकस्य संततिं कः पालयति ?

(ख) कः आत्मानं 'नीरक्षीरविवेकी' इति कथयति ?

(ग) आत्मानं 'करुणापरः पक्षिसम्राट्' इति कः कथयति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only one question)

$2 \times 1 = 2$

(क) सर्वैः एव कस्याः शोभा वर्तते ?

(ख) समयं वृथा कथं न पापयेत् ?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the appropriate answer from the given options. (Only four questions)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(क) 'करुणापरः' इति कस्य विशेषणम् ?

(i) बकस्य

(ii) काकस्य

(iii) राजहंसस्य

- (ख) 'अहमेव सर्वशिरोमणिः ।' अत्र 'अहम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
- राजहंसाय
  - बकाय
  - काकाय
- (ग) 'परस्परम्' इति पदस्य समानार्थकं किं पदं नाट्यांशे प्रयुक्तम् ?
- सर्वे
  - युष्माकम्
  - मिथः
- (घ) 'सर्वैः एव मे शोभा' अत्र 'मे' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
- बकाय
  - राजहंसाय
  - प्रकृत्यै
- (ङ) 'पालयामि' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
- काकः
  - राजहंसः
  - अहम्

14. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Frame the questions on the basis of underlined words. (Only four questions)

1×4=4

- कोकिलः मधुमासे आम्रवृक्षे स्थित्वा गायति ।
- प्रकृतिः सर्वान् जीवान् स्नेहेन परिपालयति ।
- भगवद्गीता महाभारतस्य अंशः अस्ति ।
- चञ्चलं मनः अभ्यासेन वशं भवति ।
- त्यागसमं सुखम् नास्ति ।

15. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकयोः अन्वयं पूरयत ।

मञ्जूषा में से समुचित पद चुनकर निम्नलिखित **दोनों** श्लोकों के अन्वय को पूर्ण कीजिए ।

Complete the prose order of the following **two** shlokas by choosing the appropriate words given in the box. $\frac{1}{2} \times 8 = 4$

(क) अवक्रता यथा चित्ते तथा वाचि भवेद् यदि ।

तदेवाहुः महात्मानः समत्वमिति तथ्यतः ॥

अन्वयः –

यथा चित्ते (i) _____ तथा यदि वाचि (ii) _____ । (iii) _____

तथ्यतः तदेव (iv) _____ इति आहुः ।

(ख) परमापद्गतेनापि नैव तात त्वया रणे ।

इदमस्त्रं प्रयोक्तव्यं मानुषेषु विशेषतः ॥

अन्वयः –

तात ! परम-आपद्गतेन अपि (i) _____ रणे इदम् (ii) _____ विशेषतः

(iii) _____ न एव (iv) _____ ।

मञ्जूषा

समत्वम्, महात्मानः, भवेत्, अवक्रता, प्रयोक्तव्यम्, अस्त्रम्, मानुषेषु, त्वया ।

16. अधोलिखितानां कथनानां समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित कथनों का समुचित भाव विकल्पों में से चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the correct gist of the following sentences from the given options. (Only four questions) $1 \times 4 = 4$

(क) परमहम् अखण्डः 'शाश्वतः' विभुः च ।

(i) शिशुवत्

(ii) नित्यः

(iii) सारस्वतः

(ख) 'परुषां' वाचं न अभ्युदीरयेत् ।

(i) मधुराम्

(ii) गर्वयुक्ताम्

(iii) कठोराम्

(ग) सः सत्येन पाणिना चक्रम् गृहीतवान् ।

(i) हस्तेन

(ii) पादेन

(iii) दण्डेन

(घ) सम्यक् अभिज्ञातम् ।

(i) समानरूपेण

(ii) वस्तुतः

(iii) सुष्ठुरूपेण

(ङ) सर्वस्तरतु दुर्गाणि ।

(i) विघ्नानि

(ii) भवनानि

(iii) मन्दिराणि

Series JMS/1

SET-4

कोड नं. 52/1
Code No.

रोल नं.

--	--	--	--	--	--	--

Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 16 प्रश्न हैं।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 16 questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम्
SANSKRIT

अवधि: : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णांकाः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum marks : 80

[P.T.O.]

खण्ड: क : अपठितांश-अवबोधनम् (अपठितांश-अवबोधन) 10 अङ्काः

SECTION A : Unseen Reading Comprehension

खण्ड: ख : रचनात्मककार्यम् (रचनात्मक-कार्य) 15 अङ्काः

SECTION B : Writing Skills

खण्ड: ग : अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण) 25 अङ्काः

SECTION C : Applied Grammar

खण्ड: घ : पठित-अवबोधनम् (पठित-अवबोधन) 30 अङ्काः

SECTION D : Reading Comprehension

निर्देशाः :

Instructions :

(i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

इस प्रश्न-पत्र में चार खण्ड हैं ।

The question paper has four sections.

(ii) प्रत्येक खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।

प्रत्येक खण्ड के उत्तर एक ही जगह पर क्रम से लिखने होंगे ।

The answers to each section must be written at one place.

(iii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया ।

प्रश्न-पत्र के अनुसार प्रश्न-संख्या अवश्य ही लिखनी होगी ।

Write the question number according to the question paper.

(iv) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।

सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Answer all the questions in Sanskrit.

खण्ड: 'क' (SECTION A)

अपठितांश-अवबोधनम् (अपठितांश-अवबोधन)

Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत।

निम्नलिखित अनुच्छेद को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।

Read the following prose-passage and write the answer of the given questions in Sanskrit.

भारतवर्षे 'ग्रीष्म-वर्षा-शरद्-हेमन्त-शिशिर-वसन्त' इति षड् ऋतवः भवन्ति। तेषु 'वसन्तः' ऋतुराजः कथ्यते। वसन्तः ऋतुः फाल्गुने चैत्रमासे च भवति। तदा शैत्यं न्यूनं भवति। वसन्ते द्वौ प्रमुखौ उत्सवौ स्तः - वसन्तोत्सवः होलिकोत्सवश्च। वसन्ते सर्वत्र प्रमोदः भवति। सर्वत्र प्रकृतिः विविधवर्णैः कुसुमैः हरितपल्लवैश्च सुसज्जिता दृश्यते। आम्रवृक्षे कोकिलस्य मधुरध्वनिः सर्वान् जनान् आकर्षति। सर्वत्र रम्यं वातावरणं भवति। नराः, नार्यः, युवानः, वृद्धाः च समुदं गायन्ति नृत्यन्ति च। धन्यः एषः ऋतुः यः प्रकृतेः अलौकिकीम् अद्भुतां रमणीयां रचनां च प्रदर्शयति। वयं प्रकृतिं नमामः।

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

एक शब्द में उत्तर दीजिए। (केवल चार प्रश्न)

Answer in one word. (only four questions)

(i) ऋतुराजः कः कथ्यते?

(ii) भारतवर्षे कति ऋतवः भवन्ति?

(iii) वसन्ते शैत्यं कियत् भवति?

(iv) वसन्ते सर्वत्र कः भवति?

(v) आम्रवृक्षे कस्य मधुरध्वनिः सर्वान् जनान् आकर्षति?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$1 \times 2 = 2$

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए। (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (only two questions)

- (i) वसन्ते कौ प्रमुखौ उत्सवौ भवतः?
- (ii) वसन्ते सर्वत्रप्रकृतिः कीदृशी दृश्यते?
- (iii) वसन्तः ऋतुः कदा भवति?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

1×4=4

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए। (केवल चार प्रश्न)

Answer according to instructions. (only four questions)

(i) 'नमामः' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

- (क) नराः (ख) नार्यः (ग) वयम्

(ii) अनुच्छेदे 'पुष्पैः' इत्यस्य समानार्थकं पदं किं प्रयुक्तम्?

- (क) विविधवर्णैः (ख) कुसुमैः (ग) पल्लवैः

(iii) 'अधिकम्' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम्?

- (क) न्यूनम् (ख) शैत्यम् (ग) रम्यम्

(iv) 'सर्वत्र रम्यं वातावरणं भवति। अत्र विशेषणपदं किं प्रयुक्तम्?

- (क) सर्वत्र (ख) रम्यम् (ग) वातावरणम्

(v) 'धन्यः एषः ऋतुः' अत्र 'एषः' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

- (क) उत्सवाय (ख) प्रकृत्यै (ग) वसन्ताय

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत।

2

इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए।

Write the appropriate title for this passage in Sanskrit.

खण्ड: 'ख' (SECTION B)

रचनात्मककार्यम् (रचनात्मक -कार्य)

Writing Skills

15 अङ्काः

2. सञ्जयः छात्रः अस्ति। तेन पितरं प्रति अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषा-प्रदत्तपदैः पूर्यित्वा तत्पत्रं पुनः लिखत।

½×10=5

सञ्जय एक छात्र है। उसके द्वारा पिता को लिखे गए निम्नलिखित पत्र को मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से पूर्ण कर उसे पुनः लिखिए।

Complete the following letter, written by Sanjay to his father, with the help of words given in the box and rewrite the same.

विवेकानन्द-छात्रावासः,

अहमदाबादनगरतः

दिनाङ्कः _____

पूज्याः (i) _____

सादरं प्रणामाः।

अत्र (ii) _____ तत्रास्तु। इदं विज्ञाय भवान् (iii) _____

भविष्यति यद् अस्मिन् वर्षे अहं दशमकक्षायां नवतिः प्रतिशतम् इति उत्तमाङ्केः

(iv) _____ जातः। एतस्मिन् अवसरे आगामि-मंगलवासरे विद्यालयपक्षतः

(v) _____ आयोजयिष्यते। अतः अहं (vi) _____ सादरं

सूचयामि यद् भवान् मात्रा (vii) _____ अवश्यम् आगच्छतु। मम

(viii) _____ भविष्यति। मातृचरणयोः मम (ix) _____ निवेदनीया।

भवतः (x) _____

सञ्जयः

मञ्जूषा

स्नेहपात्रम्, उत्साहवर्धनम् अतिप्रसन्नः, कुशलं, उत्तीर्णः,
भवन्तम्, पितृमहोदयाः, सह, प्रणामाञ्जलिः सम्मानसमारोहः।

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत।

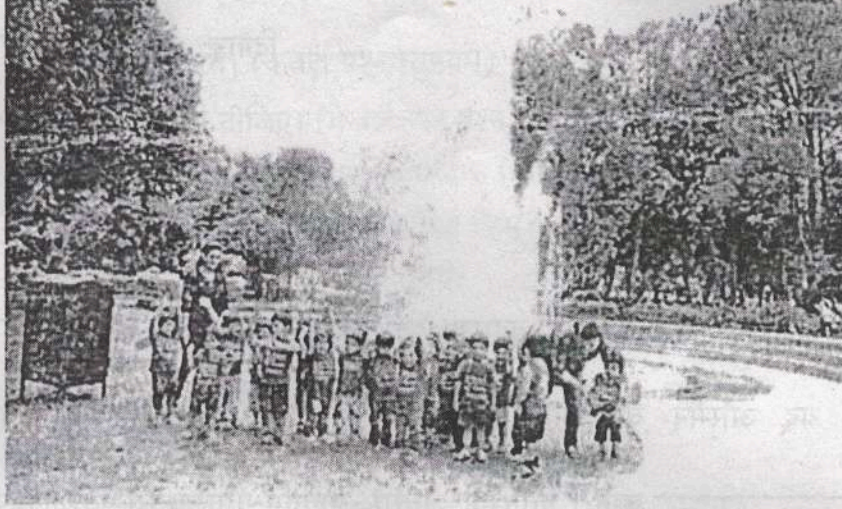
2×5=10

नीचे दिए गए चित्र का वर्णन मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से पाँच संस्कृत वाक्यों में कीजिए।

Describe the following picture in five Sanskrit sentences with the help of the words given in the box below.

मञ्जूषा

मिलित्वा, उत्साहपूर्वकम्, शिशवः, उद्यानम्, बालकाः, बालिकाः
अध्यापकः, अध्यापिका, वृक्षाः, विकसन्ति, पुष्पाणि, बहवः, धारायन्त्रम्।

अथवा (OR)

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित विषय पर पाँच संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए।

Write a paragraph in five Sanskrit sentences on the following topic with the help of the words given in the box.

सत्सङ्गतिः

मञ्जूषा

सज्जनानां, कथ्यते, सज्जनैः, साधुः, दुर्जनः, भवति, मनुष्योपरि, सङ्गतेः, समुन्नतिम्,
सह, उपविशन्ति, प्रभावः, खादन्ति, धारयन्ति, स्वभावं, यादृशैः, भवति, तादृशैः, एव।

खण्ड: 'ग' (SECTION C)
अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)

Applied Grammar

25 अङ्काः

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1×4=4

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों में सन्धि अथवा सन्धि-विच्छेद करके लिखिए।
(केवल चार प्रश्न)

Write the underlined words of the following sentences after joining or disjoining Sandhis. (only four questions)

- (i) कार्यक्रमे भवतां सु+आगतम् अस्ति।
(ii) पूर्वस्यां दिशायां भानुरुदेति।
(iii) वृक्ष+छाया शोभते।
(iv) महा+ऋषिः वाल्मीकिः रामायणं रचितवान्।
(v) अस्माभिः जीवने सदाचारः पालनीयः।

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1×4=4

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का समास अथवा विग्रह दिए गए विकल्पों में से चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the correct compounded or expounded forms of the underlined words in the following sentences. (only four questions)

- (i) लम्बम् उदरम् यस्य सः ————— इति कथ्यते।
(क) लम्बोदरम् (ख) लम्बोदरः (ग) लम्बोदरस्य
- (ii) शिशिरवसन्तौ पुनरायातः।
(क) शिशिरः च वसन्तः च (ख) शिशिरम् च वसन्तम् च (ग) शिशिरः वसन्तौ
- (iii) विद्याहीनः नरः न शोभते।
(क) विद्यया हीनाः (ख) विद्याः हीनाः (ग) विद्यया हीनः
- (iv) कार्यं निर्विघ्नं सम्पन्नम्।
(क) विघ्नः अभावः (ख) विघ्नानाम् अभावः (ग) विघ्नेन अभावः

(v) सरोवरे स्वच्छजलम् अस्ति।

(क) स्वच्छः जलम्

(ख) स्वच्छं जलम्

(ग) स्वच्छस्य जलम्

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1×4=4

निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित पदों के प्रकृतिप्रत्ययों को जोड़कर या पृथक् करके उचित उत्तर विकल्पों में से चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)

Write the underlined words of the following sentences after joining or disjoining suffixes to roots or words, selecting the correct answer from the options given below. (only four questions)

(i) गणेशः गुणवान् आसीत्।

(क) गुण+मतुप्

(ख) गुणं+मतुप्

(ग) गुण+क्तवतु

(ii) इदं वायुयानं गम्+शतृ अस्ति।

(क) गच्छतां

(ख) गच्छत्

(ग) गमत्

(iii) सज्जनैः भगवद्गीता पठितव्या।

(क) पठ्+तव्यत्

(ख) पठ्+तुमुन्

(ग) पठ्+अनीयर्

(iv) 'स्वतंत्रता' अस्माकं मूल+ठक् _____ अधिकारः अस्ति।

(क) मूलकः

(ख) मौलिकः

(ग) मूलिकः

(v) बालिका विद्यालयं गच्छति।

(क) बालिकः+डीप्

(ख) बालक+टाप्

(ग) बालकः+डाप्

7. अधोलिखितं संवादं मञ्जूषायां प्रदत्तैः पदैः वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा पुनः लिखत। 1×3=3

अधोलिखित संवाद को मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से वाच्य परिवर्तन करते हुए संवाद को पुनः लिखिए।

Re-write the following dialogue changing the voice with the help of words given in the box.

शिक्षकः - किं त्वं संस्कृतम् जानासि?

छात्रः - आम्, मया (i) _____ ज्ञायते।

शिक्षकः - किं भवान् महाभारतम् पठति?

छात्रः - आम्, (ii) _____ महाभारतं पठ्यते।

शिक्षकः - किं तव भगिनी आयुर्वेदं पठति।

छात्रः - आम्, तथा आयुर्वेदः (iii) _____ ।

मञ्जूषा

पठ्यते, संस्कृतम्, मया

अथवा (OR)

अधोलिखितानां वाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कुरुत।

निम्नलिखित वाक्यों में वाच्यपरिवर्तन कीजिए।

Change the voice in the following sentences.

(क) त्वम् विद्यालयं गच्छसि।

(ख) छात्राः चित्राणि पश्यन्ति।

(ग) पाचकेन भोजनं पच्यते।

8. अधोलिखित-दिनचर्यायां रिक्तस्थानानि संस्कृतकालबोधकशब्दैः पूर्यत।

(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

अधोलिखित दिनचर्या में रिक्त स्थानों की पूर्ति संस्कृत कालबोधक शब्दों से कीजिए।

(केवल चार प्रश्न)

Rewrite the daily routine using Sanskrit words in place of figures.

(only four questions)

(i) अहं सायंकाले 4.30 वादने _____ क्रीडामि।

(ii) 5.00 वादने _____ क्रीडाङ्गणात् गृहम् आगच्छामि।

(iii) 7.15 वादने _____ भोजनम् करोमि।

(iv) 9.45 वादनं _____ पर्यन्तम् अध्ययनं करोमि।

(v) 10.00 वादने _____ शयनं करोमि।

9. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि मञ्जूषाप्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः पूर्यत।

(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

$1 \times 4 = 4$

निम्नलिखित वाक्यों में रिक्त स्थानों की पूर्ति मञ्जूषा में दिए गए अव्यय पदों के द्वारा कीजिए। (केवल चार प्रश्न)

Fill in the blanks in the following sentences with appropriate indeclinable words given in the box. (only four questions)

- (क) _____ मेघाः वर्षन्ति।
(ख) वृद्धः मार्गं _____ गच्छति।
(ग) _____ राजा तथा प्रजा।
(घ) _____ अशोकः नृपः अभवत्।
(ङ) _____ नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः।

मञ्जूषा

यथा, सम्प्रति, यत्र, शनैः, पुरा

10. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। अशुद्धं पदं संशोध्य पुनः लिखत।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

1×4=4

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पद अशुद्ध हैं। अशुद्ध पद को संशोधित कर पुनः लिखिए।
(केवल चार प्रश्न)

Correct the underlined incorrect words in the following sentences. (only four questions)

- (क) आवां संस्कृतम् पठामि।
(ख) जलम् निर्मलः अस्ति।
(ग) शिक्षकः छात्रान् पाठं पाठयन्ति।
(घ) वयम् पुष्पोत्सवं पश्यन्ति।
(ङ) ऊषा श्वः पत्रम् अलिखत्।

खण्डः 'घ' (SECTION D)

पठित-अवबोधनम् (पठित-अवबोधन)

Reading Comprehension

30 अङ्काः

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत।

6

निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।

Read the following prose passage and answer the given questions in Sanskrit.

अथ व्रजन्तौ तौ गर्तसंकुले मार्गे क्रीडतः कांश्चित् बालकान् प्रेक्ष्य अवदताम् - भो भो बालकाः। कथमत्र नतोन्नते विषमे मार्गे क्रीडथ? यदि कश्चिद् गर्ते पतेत् तर्हि स विकलाङ्गो भूत्वा चिरं क्लेशम् अनुभवेत्? तच्छ्रुत्वा तेषु कश्चित् उद्दण्डः बालकः उवाच- “अयि भो ! यद्येवं तर्हि कथं भवन्तौ सुपथं परित्यज्य अनेन कुपथेन गन्तुं प्रवृत्तौ? अपि इदम् श्रेयस्करम्”?

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए। (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (only two questions)

(क) तौ कान् प्रेक्ष्य अवदताम्?

(ख) बालकाः कीदृशे विषमे मार्गे क्रीडन्ति स्म?

(ग) यदि कश्चिद् गर्ते पतेत् तर्हि सः किं भूत्वा चिरं क्लेशम् अनुभवेत्?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नमेकम्)

2×1=2

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए। (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (only one question)

(क) तौ कीदृशे मार्गे क्रीडतः बालकान् अपश्यताम्?

(ख) उद्दण्डः बालकः किम् अवदत्?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

½×4=2

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the appropriate answer from the given options. (only four questions)

(i) “उवाच” इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(क) तौ (ख) भवन्तौ (ग) बालकः

(ii) “कुपथम्” इत्यस्य कः विलोमः गद्यांशे प्रयुक्तः?

(क) श्रेयस्करम् (ख) सुपथम् (ग) क्लेशम्

(iii) “तेषु” सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम्?

(क) चौरैभ्यः (ख) बालकेभ्यः (ग) मार्गेभ्यः

- (iv) “उद्दण्डः बालकः” अत्र किं विशेषणपदम् अस्ति?
 (क) उद्दण्डः (ख) बालकः (ग) विकलाङ्गः
- (v) “तौ” इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?
 (क) उवाच (ख) अवदताम् (ग) क्रीडथ

12. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत। 6

निम्नलिखित पद्य को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।

Read the following poetry passage and answer the given questions in Sanskrit.

क्रोधाद् भवति सम्मोहः सम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः।

स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति।।

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए। (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (only two questions)

- (क) क्रोधात् किं भवति?
 (ख) मनुष्यः कस्मात् प्रणश्यति?
 (ग) सम्मोहात् किं भवति?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नमेकम्) 2×1=2

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए। (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (only one question)

- (क) बुद्धिनाशः कस्मात् भवति?
 (ख) सम्मोहः कदा जायते?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) ½×4=2

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the appropriate answer from the given options.

(only four questions)

(i) ‘प्रणश्यति’ इतिक्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

- (क) क्रोधः (ख) भवति (ग) नरः

(ii) ‘विस्मृतिः’ इत्यस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम्?

- (क) ‘स्मृति’ इति (ख) विभ्रमः (ग) नाशः

- (iii) 'मति' शब्दस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम्?
 (क) सम्मोहः (ख) 'बुद्धि' इति (ग) स्मृतिः
- (iv) 'सम्मोहः' इतिकर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?
 (क) क्रोधाद् (ख) प्रणश्यति (ग) भवति
- (v) 'अविवेकः' इत्यर्थे किं समानार्थकं पदं प्रयुक्तम्?
 (क) क्रोधः (ख) सम्मोहः (ग) स्मृतिभ्रंशः

13. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत। 6

नीचे लिखे नाट्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।

Read the following Drama passage and answer the given questions in Sanskrit.

भीमसेनः- (युधिष्ठिरं प्रति) भ्रातः। द्रौणिम् अनुगन्तुं मह्यम् अनुमतिं ददातु भवान्।

युधिष्ठिरः- गच्छ वत्स! विजयी भव ! नकुलः तव सारथिः भवतु। (भीमसेनः निर्गच्छति,
 श्रीकृष्णः अर्जुनेन सह प्रविशति।)

श्रीकृष्णः- भो ! धर्मराज! समीचीनं न कृतं भवता। पुत्रशोकविह्वलः भीमसेनः एकाकी एव
 द्रौणिं हन्तुम् अभिधावति।

युधिष्ठिरः- भगवन्। सः तु एकाकी एव द्रोणपुत्राय अलम्।

श्रीकृष्णः- वत्स ! न जानाति भवान् द्रौणेः चपलां प्रकृतिम्। पितुः द्रोणात् प्राप्तं ब्रह्मशिरः
 नाम अस्त्रं विद्यते तस्य पार्श्वे। यदि तत् प्रयुज्यते, सर्वा पृथ्वी दग्धा स्यात्।

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए। (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (only two questions)

(क) पितुः द्रोणात् प्राप्तं किं नाम अस्त्रं द्रौणेः पार्श्वे विद्यते?

(ख) 'समीचीनं न कृतं भवता' इति श्रीकृष्णः कं प्रति कथयति?

(ग) नकुलः कस्य सारथिः भविष्यति?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नमेकम्) 2×1=2

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए। (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (only one question)

(क) कम् अनुगन्तुम् भीमसेनाय युधिष्ठिरः अनुमतिं यच्छेत्?

(ख) यदि ब्रह्मशिरः अस्त्रं प्रयुज्यते तर्हि किं स्यात्?

[P.T.O.]

(स) यथानिर्देशं प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$
 दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)
 Choose and write the appropriate answer from the given options.
 (only four questions)

- (i) 'अभिधावति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (क) भीमसेनः (ख) श्रीकृष्णः (ग) अर्जुनः
- (ii) 'प्रकृतिम्' इति पदस्य विशेषणपदं किम्?
 (क) द्रौणेः (ख) चपलाम् (ग) भवान्
- (iii) 'सः' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?
 (क) श्रीकृष्णाय (ख) द्रोणपुत्राय (ग) भीमसेनाय
- (iv) 'समीपे' इति समानार्थकं पदं किं प्रयुक्तम्?
 (क) सह (ख) पार्श्वे (ग) समीचीनम्
- (v) 'पुत्रशोकविह्वलः' इति कस्य विशेषणपदम् अस्ति?
 (क) भीमसेनस्य (ख) अर्जुनस्य (ग) श्रीकृष्णस्य

14. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) $1 \times 4 = 4$
 रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए। (केवल चार प्रश्न)
 Frame the questions on the basis of the underlined words.
 (only four questions)

- (i) लोके धैर्यवान् परिभवं न प्राप्नोति।
- (ii) साधूनां चित्ते वाचि च सरलता भवति।
- (iii) राजहंसः काकस्य ध्वनिं श्रुत्वा व्याकुलः भवति।
- (iv) पिता पुत्राय बाल्ये विद्याधनं यच्छति।
- (v) मनुष्यः साधुवृत्तिं समाचरेत्।

15. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा, अधोलिखित श्लोकयोः अन्वयं पूरयत। $2+2=4$

मञ्जूषा में से समुचित पद चुनकर निम्नलिखित दोनों श्लोकों के अन्वय को पूर्ण कीजिए।

Complete the prose order of the following two shlokas by choosing the appropriate words given in the box.

(क) विद्वांस एव लोकेऽस्मिन् चक्षुष्मन्तः प्रकीर्तिताः।
अन्येषां वदने ये तु ते चक्षुनामिनी मते॥

अन्वयः -

अस्मिन् (i) _____ विद्वांसः एव चक्षुष्मन्तः (ii) _____,

अन्येषां वदने ये (चक्षुषी) (iii) _____ तु चक्षुनामिनी (iv) _____ । $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(ख) य इच्छत्यात्मनः श्रेयः प्रभूतानि सुखानि च।
न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्यः कदापि च॥

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

अन्वयः -

यः (i) _____ श्रेयः प्रभूतानि (ii) _____ च इच्छति,

सः (iii) _____ परेभ्यः (iv) _____ कर्म न कुर्यात्।

मञ्जूषा

मते, ते, प्रकीर्तिताः, लोके, सुखानि, अहितम्, आत्मनः, कदापि

16. अधोलिखितानां कथनानां समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) $1 \times 4 = 4$

निम्नलिखित कथनों के समुचित भाव-विकल्पों में से चुनकर लिखिए। (केवल चार प्रश्न)

Choose and write the correct gist of the following sentences from the given options. (only four questions)

(i) सततं चक्रवत् परिवर्तमानः।

(क) सदा

(ख) निरन्तरम्

(ग) भ्रमन्तम्

(ii) आपदां तरणिः धैर्यम्।

(क) इच्छा

(ख) नौका

(ग) शक्तिः

(iii) विषादं त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम्।

(क) दुःखम्

(ख) सुखम्

(ग) प्रसादम्

(iv) काकस्य गात्रं यदि काञ्चनस्य।

(क) चञ्चुः

(ख) शरीरम्

(ग) मुखम्

(v) वत्स ! न जानाति भवान् द्रौणेः चपलां प्रकृतिम्।

(क) वाचम्

(ख) स्वभावम्

(ग) कीर्तिम्

